

 Generalitat de Catalunya Departament d'Ensenyament Institut de Celrà	CURS 2019/20	GRUP: 2 BTX	DATA: 18/03/2020	NOTA
	ALUMNE: Martí Pardo Ora			

Pregunta 1:

FONT: Espert. Junta Delegada de Defensa de Madrid, 1936-1939.

a) Descriviu el tipus de font i digueu de què tracta. (0,5p)

Ens trobem davant d'una fotografia, és a dir, d'una font iconogràfica, a més, és una font primària ja que és contemporània als fets estudiats. Concretament prové de la Junta Delegada de Defensa de Madrid durant la guerra civil (1936-1939). En la foto podem observar una bota, carregada del que representa ser soldats italians, que trepitja la península espanyola que crema en flames, simbolitzant una invasió. En la font també hi trobem el text «¡Levantaos contra la invasion italiana en España!». És a dir, que ens trobem davant d'un cartell fet durant la guerra civil per part del bàndol republicà com a propaganda per tal d'encoratjar a la gent a anar a lluitar contra el feixisme, en aquest cas el feixisme italià.

b) Digueu quin és el context històric de les dades que proporciona la font. (0,5p)

Situem aquesta font durant la guerra civil espanyola (com podem veure en el peu de foto, la font data entre 1936 i 1939), en ple ascens dels feixismes, italià i alemany i en el període de la URSS de Stalin. El context històric d'aquella època realment és molt complex. Tenim per una banda tota la influència encara vigent de Marx en la que trobem aquí a Espanya partits com ara el POUM i arreu d'Europa partits comunistes dels quals molts membres s'uniran a les brigades internacionals. Tenim també la URSS de Stalin i la seva persecució contra Trotski i també Nin. Tenim com a context també tota la situació d'Espanya en l'època (pobresa el camp, la reforma agrària fallida, les tensions entre la República i l'església...), al mateix temps que tenim una Itàlia feixista i autoritària des del 22, la recent invasió d'Etiòpia, una Alemanya en la que Hitler ha imposat un estat totalitari des del 34 i el record encara vigent de la primera guerra mundial que farà que algunes potències europees com França i Anglaterra intentin evitar de totes maneres caure en una segona guerra mundial.

c) Expliqueu la internacionalització del conflicte. (2p)

L'esclat de la guerra civil espanyola, es va veure com una confrontació entre les forces democràtiques i, en part, revolucionaries contra els règims feixistes en ascens (Alemanya i Itàlia). L'opinió democràtica progressista mundial va estar a favor de la República, així com la majoria d'intel·lectuals de l'època, un exemple és el II Congrés Internacional per la cultura. La república també va rebre suport dels partits obrers d'arreu del món i de Mèxic, però principalment de la URSS. En canvi els governs feixistes (Itàlia i Alemanya) i el règim portuguès de Salazar van estar a favor de la insurrecció de Franco.

Per una banda Mussolini tenia bona relació amb Franco, i es va reunir el 24 de juliol (6 dies després del cop d'estat) amb Hitler on van pactar ajudar a Franco, per altra banda

la República esperava l'ajuda de França que també tenia un govern del Front Popular. França però no va ajudar la República, sinó que va proposar un acord de no intervenció a nivell internacional.

La idea del pacte de no intervenció va venir del govern francès de León Blum dos dies després de descobrir que la Itàlia feixista estava ajudant al bàndol sublevat. La visió que el govern francès va donar va ser la de que era millor no ajudar a la República, per una banda per evitar un conflicte intern dins la societat francesa, per altra per evitar tensions amb el seu únic aliat, Regne Unit, de govern més conservador i, perquè així sí més no evitaven que el bàndol sublevat rebés ajuda de l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista.

Realment els motius pels quals les potències europees com França i Regne Unit van voler signar el pacte de no-intervenció eren principalment dues. Evitar escalar les tensions entre democràcies i dictadures europees, ja que encara tenien present el record de la primera guerra mundial i no volien caure en una segona. L'altra gran motiu de la no-intervenció va ser la por al comunisme; França però sobretot el govern conservador de Regne Unit veien amb mals ulls la revolució social que s'havia iniciat el 19 de juliol a llocs d'Espanya com Aragó o Catalunya. Els feia tanta por una segona guerra mundial com l'escampament de les revolucions socials i del comunisme, que ja s'havia implantat a la URSS, cap a la resta d'Europa.

Per tal de formalitzar aquest acord, es va crear el Comitè de No Intervenció (1936) al qual s'hi van adherir 27 països. A la pràctica aquest acord va resultar ser una farsa ja que els compromisos acordats no van ser respectats ni per l'Alemanya nazi ni per la

Itàlia feixista ni pel Portugal Salazarista, que van ajudar als insurrectes. La URSS de Stalin tampoc va respectar el pacte i va ajudar a la República.

A part dels 40.000 mercenaris musulmans que van lluitar pel bàndol sublevat, Itàlia va enviar com a ajuda a Franco 70.000 homes (4 divisions completament equipades). Al mateix temps Hitler va enviar l'anomenada Legió Còndor, soldats professionals perfectament entrenats. La Legió Còndor estava dividida en l'exèrcit (Heer) i la Luftwaffe (força aèria). Aquesta última, comandada per Herman Göring, va ser la responsable del bombardeig a Guernica, entre d'altres.

Es pot entendre perfectament la participació de les potències feixistes durant la guerra civil com un assaig militar de cares a la segona guerra mundial. Mussolini va aconseguir formar els seus homes i Hitler va assajar la tècnica de bombardejos sistemàtics en la població civil per com a tàctica de desmoralització que després utilitzaria en la segona guerra mundial.

La República també va rebre, a canvi de tres quartes parts de les reserves d'or del Banc d'Espanya, armament militar per part de la URSS. En menys mesura també va rebre armes de Mèxic i de França. Però l'armament que va rebre la República va ser en una proporció molt més petita comparat amb l'ajuda al bàndol sublevat i, inferior a la necessària. La República va comptar també amb les tropes voluntàries de les Brigades Internacionals, un autèntic moviment de solidaritat antifeixista format per voluntaris d'arreu del món (demòcrates, socialistes, anarquistes i majoritàriament comunistes). Tot i que la seva importància en la guerra va ser secundària, en l'àmbit emotiu van significar la gran solidaritat internacional obrera contra el feixisme. Les Brigades Internacionals van servir també com a denúncia a la comunitat internacional

per la política de no intervenció, que més que ajudar, va perjudicar a la República; i més que evitar una segona guerra mundial, va permetre la preparació militar d'Itàlia i Alemanya al mateix temps que amb la derrota de la República al 1939, es va perdre un possible aliat.

Pregunta 2

a) Expliqueu l'evolució de la Catalunya republicana (política, econòmica i social) fins als Fets del Maig del 37 inclosos. (4p)

L'encarregat de dirigir la insurrecció a Catalunya va ser el general Goded, comandant general a les illes Balears. El dia 18 de juliol Goded va dirigir el pronunciament a Mallorca i a Ibiza, que van quedar en mans dels militars insurrectes. A Barcelona, el comandant militar Llano de la Encomienda es va mantenir lleial a la República i no va participar en el cop d'estat, tot i així no va poder evitar que alguns dels seus oficials sí es sublevessin, aquests van ocupar alguns punts estratègics de la ciutat la matinada del 19 de juliol. Al mateix temps Goded viatjava a Catalunya on va arrestar Llano de la Encomienda i va agafar les regnes de la insurrecció militar. Els militars però es van trobar amb una forta resistència per part dels obrers liderats per la CNT i les forces d'ordre públic (Guàrdia Civil i Guàrdia d'Assalt) que es van mantenir fidels a la república.

El dia 18 els sindicats obrers havien demanat al govern que els donessin armes, però davant la negació de Companys i havent arribat les notícies de les caigudes de Marroc, Navarra i Sevilla la impaciència de la CNT i la UGT va anar creixent fins que van decidir proveir-se d'armament ells mateixos. Van assaltar armeries, incautar pólvora i organitzar una estructura de resistència. Aquests grups, juntament amb l'ajuda de la Guàrdia d'assalt i part de la Guàrdia Civil, es van enfrontar amb les unitats militars insurrectes. Els enfrontaments van durar tot el dia 19 fins que al vespre va ser assaltada la capitania general i el general Goded es va rendir i va ser detingut. Tot i

que els enfrontaments a altres llocs de Catalunya van continuar durant els dies 20 i 21, el cop havia fracassat, i els insurrectes d'altres llocs de Catalunya van acabar rendint-se.

Durant aquests enfrontaments, molts obrers militants de la CNT, del POUM i del PSUC, havien ocupat edificis claus de la ciutat, edificis que després serien importants en els fets de Maig del 37. Enmig de les barricades i davant la sorprenent resposta popular que havien aconseguit, es va generar el sentiment no només de victòria sinó també revolucionari, la idea del proletariat unit contra el feixisme. Molts van veure aquella oportunitat com un moment clau per fer la revolució, i això van fer. Els obrers van decidir no abandonar els edificis claus que havien pres i no retornar les armes, tot el contrari es va iniciar una revolució social d'igualtat i al mateix temps de violència contra l'Església, la burgesia i els propietaris de les classes benestants.

En molts pobles i ciutats es van formar comitès locals que van substituir els ajuntaments. Com a nou poder revolucionari es va constituir el Comitè de Milícies Antifeixistes que aplegava representants de les organitzacions sindicals i dels partits del Front Popular. Estava integrat per 3 dirigents de la CNT, 2 de la FAI, 3 de la UGT, 1 del PSUC, 2 del POUM, 3 d'ERC i alguns membres més d'altres associacions/partits. Formalment el comitè depenia de la Generalitat però, a la pràctica, aquest organisme va assumir tot el poder real: organització de la defensa, enviament de les columnes de milicians als fronts d'Aragó i Madrid, competències d'ordre públic...

Hem d'entendre la revolució social que hi va haver el 1936 a Catalunya, Aragó i Andalusia durant la guerra civil, com el moment de més igualtat social i democràcia directa que hi ha hagut en tota la història d'Espanya i, sense quedar-nos curts hem

d'entendre aquella revolució com l'aplicació pràctica més extensiva que hi ha hagut del comunisme llibertari i del anarcosindicalisme, no en tota Espanya, sinó en tot el món. Limitar aquell moment únic de la història a un simple "ambient de caràcter revolucionari on es va aplicar l'anomenat Decret de col·lectivitzacions" és dir una veritat a mitges. Dic això perquè no puc evitar recordar la frase de George Orwell: "Qui controla el present controla el passat i qui controla el passat controlarà el futur".

En aquells breus mesos, en aquella curta vida de l'anarquia i del comunisme, en ple conflicte bèl·lic, es van aplicar els ideals que pels quals el moviment obrer havia estat lluitant durant dècades. El poble va transformar totalment l'estat i les institucions, va col·lectivitzar les propietats de les terres, de les fàbriques, dels transports, dels serveis, va transformar el sistema educatiu, el sistema sanitari i va canviar radicalment el concepte de defensa i exèrcit. Es va arribar a un punt on "semblava que les classes adinerades havien deixat d'existir".

Posant-nos més dins el marc tècnic de l'examen, diríem que la Generalitat va donar cobertura legal a aquestes confiscacions d'indústries i terres a través d'una sèrie de decrets. És així com es va crear el Consell d'Economia de Catalunya per tal de dissenyar el pla socialista de reorganització de l'economia que va quedar recollit en la promulgació del Decret de col·lectivitzacions.

Tot i així la Generalitat no estava d'acord amb la revolució que hi havia i al govern la idea d'un poble armat i anarquista no li feia gaire gràcia. Poc a poc la Generalitat va anar guanyant poder i restablint l'ordre. Entre setembre i octubre del 36 es creava l'Exèrcit Popular i es publicava un decret que proclamava la militarització de les milícies, que van ser absorbides per l'Exèrcit Popular. Gradualment es va passar

d'unes milícies voluntàries i igualitàries a un exèrcit amb subordinació i disciplina. Durant el 26 i el 27 de setembre es va acordar la dissolució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes i es va formar un govern d'unitat presidit per Josep Tarradellas. El govern integrava membres d'ERC, de la CNT, del PSUC del POUM i d'Acció Catalana. A més a més a la resta de pobles i ciutats de Catalunya, els comitès locals van ser substituïts per ajuntaments.

La Generalitat va anar guanyant solidesa i recuperant el paper perdut a causa del protagonisme anarquista en el 18 i 19 de juliol, al mateix temps el sentiment revolucionari es va anar afeblint cada vegada més. Les tensions van anar creixent; per una banda la generalitat volia desarmar la població i recuperar alguns edificis claus de Barcelona que estaven en mans de sindicats i per altra banda les organitzacions més revolucionàries com la CNT-FAI o el POUM veien cada vegada amb més mals ulls l'intent de sufocar la revolució per part del govern i d'altres partits com el PSUC. La Catalunya republicana quedava principalment dividida en els que creien que s'havia de continuar amb la revolució i els que creien que primer s'havia de guanyar la guerra.

Aquestes tensions acumulades van esclatar el 3 de maig de 1937 a Barcelona, quan les forces de la Generalitat es van disposar a desallotjar els anarquistes que tenien sota el seu control l'edifici de la Telefònica, edifici que estava al centre de la ciutat i permetia controlar les comunicacions és a dir, que era una posició estratègica. Això va suposar l'enfrontament entre dos grups: CNT-FAI i POUM per una banda i per l'altra PSUC, UGT i ERC que van donar suport a la Generalitat més Guàrdia Civil i Guàrdia d'Assalt. L'enfrontament va ser violent i es va estendre per tota la ciutat, aixecant barricades durant 5 dies. El conflicte es va acabar amb més de 200 morts, la derrota de la CNT i del POUM, i una profunda crisi de govern.

Els fets de maig van tenir conseqüències. El conflicte va servir com a pretext al govern republicà per intervenir a Catalunya amb 5000 guàrdies d'assalt amb l'objectiu de posar fi a la crisi. Cada cop es feien més evidents les tensions entre el govern republicà i autonòmic. Al mateix temps aquests fets van acabar comportant la il·legalització del POUM així com a la persecució dels seus membres, la pèrdua de poder dels sindicats, el canvi de govern de Caballero a Negrín i el punt i final de la revolució social.

b) Expliqueu la preparació del cop militar i l'evolució política de la zona nacional.

(3p)

La guerra civil espanyola comença amb un cop d'estat, amb una conspiració premeditada i dirigida pel general Mola a Pamplona juntament amb altres generals de l'exèrcit. Per preparar la conspiració es reunien a la UME (Unión Militar Espanyola) i el seu objectiu era enderrocar el govern progressista del Front Popular que havia guanyat les eleccions el febrer d'aquell any.

El cop d'estat que va significar l'inici de la guerra civil, va començar a Melilla el 17 de juliol de 1936, des d'allà es va estendre ràpidament a la resta del protectorat del Marroc. El dia següent Franco arribava de les Canàries i prenia el control de l'exèrcit d'Àfrica. El mateix dia 18 diversos caps militars es revoltaven: Mola a Pamplona, Queipo de Llano a Sevilla, Goded a Mallorca, Cabanellas a Saragossa, entre d'altres.

El cop militar va tenir el suport de la major part de l'església i, degut al recent assassinat de Calvo Sotelo el 13 de juliol, també dels carlistes i de la CEDA. El cop però no va triomfar a Madrid, ni tampoc a Barcelona, País Basc, Astúries, Santander,

Màlaga, Múrcia, Castella la Manxa o Extremadura. Tot i haver pres el control del protectorat del Marroc, de Sevilla, de Navarra, de Galícia, de Castella i Lleó i de part d'Aragó, el cop no havia pres el control de Madrid, la capital, i per tant havia fracassat. Els militars sublevats però, no es van rendir, el 24 de juliol es creava la "Junta de Defensa Nacional", que aplegava tots els poders de "l'estat" en els territoris controlats pels militars insurrectes. El que havia començat com a cop d'estat, va acabar convertint-se en una guerra civil.

La guerra va anar transcorrent. Mola va avançar des de Pamplona a Madrid, Franco va travessar l'estret de Gibraltar amb ajuda italiana, tot seguit conquereix Granada i Còrdova i s'uneix amb Queipo de Llano a Sevilla. Es manté el front d'Aragó per part dels dos bàndols i s'intenta per part de la República ocupar les Balears, es fracassa. Cau Badajoz i amb ella Extremadura en mans dels insurrectes. Mola envaeix Irun i San Sebastià, aïllant el nord. La república ataca a l'Alcàsser de Toledo, on un grup de militars entre els quals destaca José Moscardó, resisteixen durant 70 dies, Franco es desvia i enlloc d'anar a Madrid va a Toledo a rescatar l'Alcàsser. El dia 1 d'octubre, Franco és nomenat Cap d'Estat i Generalísimo dels exèrcits espanyols a causa de les seves victòries i les seves bones relacions amb Itàlia i Alemanya.

Durant l'octubre de 1936 en què Franco és proclamat cap d'estat es destitueix la "Junta de Defensa Nacional" i es canvia per la "Junta Técnica del Estado", al mateix temps es crea un partit únic, la "Falange Española Tradicionalista y de las JONS" que comportava la unió de falangistes i carlins i que integrava totes les altres forces "nacionals". El partit tenia com a lema "Un Estado, Una Nación, Un Dirigente", Franco en va esdevenir el cap nacional únic, concentrant així més poder a les seves mans. El nou partit va adoptar l'uniforme amb la camisa blava falangista, la bobina vermella dels

carlins, i la salutació feixista amb el braç enlaire.

El procés d'institucionalització del nou Estat franquista va culminar el gener de 1938 amb la desaparició de la Junta Tècnica i la formació del primer govern de Franco, el govern de Burgos. El qual seria reconegut internacionalment el 18 de novembre per Itàlia i Alemanya.

El nou estat creat estava inspirat en el feixisme italià i defensava un model de societat conservadora i catòlica. Entre d'altres mesures es van suprimir totes les llibertats religiosa, política i sindical, es va imposar la censura de premsa, es van abolir els estatuts d'autonomia basc i català, es va legalitzar la pena de mort, es va abolir el matrimoni civil i el divorci i es va donar total autonomia a l'església en l'educació secundària. La primera llei més important que va aprovar Franco va ser el "Fuero del Trabajo" (març de 1938), inspirat en "la Carta de Lavoro" del feixisme italià. Aquesta llei entre altres coses regulava la jornada laboral i el descans, creava un sindicat únic que agrupava empresaris i treballadors i prohibia vagues i manifestacions obreres.

Tota la creació d'aquest estat passava al mateix temps que la guerra continuava. Durant aquest període (1 oct 1936 - 1 abr 1939) militarment passen varies coses: S'inicia l'assalt contra Madrid, batalles de Jarama i Guadalajara, el bàndol nacional perd. Caiguda de Màlaga. La República guanya Terol però poc després la província és reconquistada pels nacionals. Mola conquereix Astúries, Cantàbria i Bilbao, bombardeig de Guernica. Contraofensiva d'Aragó, els nacionals aconseguen Lleida i arriben al Mediterrani provocant l'aïllament de Catalunya. Batalla de l'Ebre. Després de quasi bé 4 mesos de lluita el bàndol nacional acaba guanyant, la República queda en situació crítica. Ocupació de Catalunya i caiguda de Madrid prop d'un més després.

2 dies després cau Alacant i la resta de territoris que encara estaven en bàndol republicà. L'1 d'abril de 1939 Franco anuncia el final de la guerra i comença el franquisme.

LA BATALLA DE L'EBRE

El juliol de 1938 la situació de la República era crítica, així que van decidir fer una última ofensiva per tal de fer retrocedir les tropes franquistes. A la matinada del 25 de juliol les tropes republicanes van travessar l'Ebre i van fer retrocedir a les tropes franquistes.

El cap d'Estat Major de l'Exèrcit Popular, Vicente Rojo, havia dissenyat el que havia de ser l'ofensiva més poderosa de l'Exèrcit republicà durant la guerra civil. L'estratègia es subdividia en tres cossos d'exèrcit i comptava amb 100.000 homes ben equipats i nova artilleria soviètica. Rojo sabia que aquesta operació no canviaria el desenllaç de la guerra, ja que el bàndol nacional els superava en número i artilleria, però volia allargar el conflicte fins que esclatés una guerra mundial amb l'esperança de que França els intentés ajudar. La frontera catalano-francesa seguia tancada, cosa que impedia l'arribada d'armament i municions i el bàndol franquista disposava d'unitats motoritzades aèries. Això va provocar que els resultats es decantessin cap a un punt no favorable pels republicans.

Les primeres hores d'ofensiva republicana van ser un èxit, ja que els republicans van assolir tots els seus objectius. L'atac es va produir a Mequinensa i Amposta, i es va consolidar a la riba dreta del riu. El següent pas era ocupar Gandesa però, era necessària la construcció de ponts.

Després d'aquestes hores els franquistes es van adonar de la dimensió de l'ofensiva i es van negar a cedir terreny. El dia 26, amb l'aviació nazi-feixista (per destruir els ponts de les tropes republicanes) present i amb l'arribada dels reforços franquistes, es va començar a estabilitzar el front.

El 30 de juliol es va intentar ocupar Gadesa, però l'esgotament físic dels republicans i l'arribada constant de reforços franquistes va provocar que les tropes republicanes haguessin de retrocedir. L'1 d'agost es va fer un últim intent de conquerir el Turó del Puig de l'Àliga, un punt estratègic, però va ser un fracàs. Davant l'amenaça d'una contraofensiva franquista, el nou objectiu era "vigilar, fortificar-se i resistir", cosa que va provocar una batalla de trinxeres i una carnisseria esgarrifosa on la superioritat aèria de l'artilleria nazi-feixista va ser decisiva.

Franco es va obsessionar amb que calia recuperar el terreny perdut i, després de molts atacs (i molts costos humans), el 6 d'agost van aconseguir fer retrocedir els republicans a l'altre cantó del riu. Aleshores Franco va decidir engegar l'ofensiva contra Catalunya, dirigint personalment les operacions. El 19 d'agost ja es van fer varis assalts però l'avanç franquista esdevenia cada vegada més progressiu i lent. El 26 d'agost es va haver de suspendre l'ofensiva ja que estava causant masses morts i la resistència republicana era molt ferma. A principis de setembre Franco va impulsar una nova ofensiva, però a mitjans de setembre va ser frenada per la resistència republicana.

Franco, confiat en el principi de "l'artilleria conquereix terreny i la infanteria ocupa", va preparar 500 peces d'artilleria i 100 bombarders. El 30 d'octubre, després de 6 hores de bombardeig, els soldats franquistes van ocupar la Divisió 43 republicana. El 16 de

novembre, quan els darrers soldats republicans van creuar el riu, es va donar per acabada la Batalla de l'Ebre.

Les dimensions de la derrota van ser enormes: Catalunya havia esgotat totes les seves reserves humanes, materials i espirituals en aquells quatre mesos (70.000 baixes). Això va permetre a l'exèrcit de Franco completar la seva acció de conquesta en poques setmanes.